

Μνήμων

Τομ. 10, 1985

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ

Δ. ΑΝΔΡΕΙΑΤΗΣ: Δημογραφικές πληροφορίες για την Ελλάδα από περιηγητές (1800-1821) ● Μ. ΚΟΥΥΒΑ - ΚΑΡΑΛΕΚΑ: Κατάλογος 'Ιστορικού' Αρχείου Ζακύνθου ● Δ. ΛΟΥΛΕΣ: 'Η δολοφονία του Γ. Καποδίστρια και η Ρωσία' ● Κ. ΝΤΟΚΟΣ: 'Η μετοικασία των Αθηναίων στην Πελοπόννησο και η πρώτη φάση του επαναπαρισμού τους (1688-1691)' ● Κ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Συμβολή στην ιστορία της ελληνικής δημοκρατίας (1849-1857) ● ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ: 'Η έθιμκη παράδοση στην ονοματοθεσία και ο Διαφορισμός. Ένα παράδειγμα από την 'Αχαΐα' ● ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΟΥΛΟΥΡΗ: 'Εμμανουήλ Τροχάνης. Ένας μέσος δάσκαλος του ΙΗ' αιώνα' ● ΣΟΦΙΑ ΜΑΤΘΑΙΟΥ: 'Η εφημερίδα «Καμπάν», «όργανο των εφέδρων και των ντόπιων συμφερόντων», Μυτιλήνη 1923-24' ● Φ. ΗΛΙΟΥ: Δέκα εκδόσεις της τυπογραφίας Γλυκή με επιμέλεια του έββα Γραβενίγου στα χρόνια 1673-1674 ● ΕΛΕΝΗ ΓΑΡΔΙΚΑ - ΚΑΤΣΙΑΔΑΚΗ: 'Ο ρόλος της Διάσκεψης του Λονδίνου στην πτώση του Αύγουστίνου Καποδίστρια' ● Κ. ΚΑΤΗΦΟΡΗΣ: Οι έμπορικές συντροφιές στη Λακωνία σύμφωνα με το 'Αρχείο του Γ. Ζαμπέλη (1734-1743)' ● Α. ΠΟΛΙΤΗΣ: Μυθιστορήματα, αγορά και παραγωγή του βιβλίου. Σκέψεις γύρω από μία πληροφορία των μέσων του 19ου αιώνα ● Φ. ΗΛΙΟΥ: 'Εκδόσεις των «Ανδραγαθειών Μιχαήλ Βασιλόπουλου» και ένας βιβλιοκατάλογος του Bortoli' ● Π. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ: 'Ο Κορνήλιος μελετητής του Bentham' ● ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΜΠΑΛΤΑ: 'Αποστολές βιβλίων στη Βιβλιοθήκη της Χίου. Στοιχεία από την 'Αλληλογραφία 'Αδαμάντιου Κοραή και 'Αλέξανδρου Βασιλείου (1799-1817)

ΑΘΗΝΑ 1985

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ, ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ. Σκέψεις γύρω από μια πληροφορία των μέσων του 19ου αιώνα

ΠΟΛΙΤΗΣ ΑΛΕΞΗΣ

<http://dx.doi.org/10.12681/mnimon.342>

Copyright © 1985

To cite this article:

ΠΟΛΙΤΗΣ, Α. (1985). ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ, ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ. Σκέψεις γύρω από μια πληροφορία των μέσων του 19ου αιώνα. *Μνήμων*, 10, 293-294. doi:<http://dx.doi.org/10.12681/mnimon.342>

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ, ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Σκέψεις γύρω από μιὰ πληροφορία τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰώνα

Κάποια στιγμή, στὰ «Μυστήρια τῆς Κεφαλονιάς» ποὺ κυκλοφόρησαν τὸ 1856, ὁ Ἀνδρέας Λασκαράτος σημειώνει :

«Ἀπὸ τὸν βαθμὸν τοῦτον τῆς προόδου [ὅτι δηλ. ἐπεκτάθηκε ἡ μόρφωση καὶ στὰ κορίτσια] ἐβγήκεν τὸ ἀκόλουθον ἀποτέλεσμα. Ἐκεῖνες τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς ἀδιαφοροῦσαν, ἐμάθανε λίγα γρεκικὰ τὰ ὁποῖα τοὺς χρησιμεύουνε στὸ σπῆτι τοῦ ἀντρός τους, καθ' ἑορτὴ, νὰ καπακίζουν κανένα ἐκκλησιαστικὸ βιβλίο. Ἡ ἄλλες ὁποῦ ἐσταθήκανε στὰ Δημόσια Σχολία, ἐμάθανε καὶ διαβάζουνε μ' εὐκολιὰ, ὅχι μόνον τὰ γρεκικὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἰταλικὰ γράμματα, καὶ τοῦτες δίδονται στὰ Μυθιστορήματα. Ἴδου ἡ μάθησις ὅλη τῶν γυναικῶν».

(Ἡ παραπομπή μου γίνεται στὴν ἐκδοση τῶν «Ἀπάντων», Α', Ἀθήνα 1959, 79).

Μιὰ ἀκόμη μαρτυρία λοιπὸν γιὰ τὴ μόδα τῶν μυθιστορημάτων καὶ τὴν ἐξάπλωσιν ποὺ εἶχε τὸ εἶδος στὸν γυναικεῖο πληθυσμό, καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἰδεολογικὴ ἀντίδραση ποὺ δημιουργοῦσε. Καί, ἔμμεσα, γιὰ τὸν βαθμὸ διείσδυσης τῶν ἀστικῶν συνηθειῶν στὸ Ἀργοστόλι καὶ τὴν Κεφαλονιά. Γιατὶ καὶ μόνο στὴν περιγραφὴ τῆς κοινωνίας ποὺ προσφέρει ὁ Λασκαράτος ἂν περιοριστοῦμε, διαπιστώνουμε πὼς οἱ ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐπιτυχία μιᾶς λογοτεχνίας τῆς φυγῆς ὑπῆρχαν σὲ βαθμὸ ὑψηλό: ἡ ἀργία, ποὺ τὴ διευκόλυνε μιὰ κάποια οἰκονομικὴ ἄνεση —προφανῶς— καὶ ἡ ἀνία ποὺ τὴν ἐπέβαλλε ἡ ἀργία ἀπὸ τὴ μιὰ, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ ἀποχὴ ἀπὸ κάθε εἶδους δημιουργικὴ δραστηριότητα. Τέλος, ἡ ἀπαραίτητη τεχνικὴ συνθήκη, ὁ ἀλφαριθμητισμός, εἶχε διαδοθεῖ. Μιὰ γενιὰ περίπου πιὸ πρὶν, ἢ Ἐλισάβετ Μαρτινέγκου χρειάστηκε νὰ δώσει σκληρὴ προσωπικὴ μάχη γιὰ νὰ τῆς ἐπιτραπῇ νὰ μεθέξει σ' ἓνα ἀντρικὸ ὥς τότε προνόμιο: τὴ μάθησις.

Ὡστόσο ἐτοῦτα εἶναι μαρτυρίες γιὰ φαινόμενα ποὺ μπορούμε νὰ τὰ ξέρουμε καὶ ἀπὸ ἄλλου. Τὸ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον τοῦ χωρίου ἔγκειται, νομίζω, σὲ μιὰ ἔμμεση ἔνδειξη, ποὺ μᾶς ἀνοίγει τὸν δρόμο γιὰ νὰ διερευνήσουμε κάτι ποὺ δὲν ἔχει, ὅσο ξέρω, ἐντοπισθεῖ. Διαπιστώνουμε, μὲ τρόπο πλάγιο ἀλλὰ ρητό, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ μυθιστορήματα —δηλαδή τὰ μεταφρασμένα στὰ ἑλληνικὰ— δὲν κυκλοφοροῦσαν στὸ Ἀργοστόλι. Αὐτό, ὅταν στὴν

Ἀθήνα, στήν Κωνσταντινούπολη, στή Σμύρνη ἢ στήν Ἑρμούπολη ἢ μετάφραση καί ἡ ἐκτύπωση μυθιστορημάτων ἦταν, πιά, τοῦ συρμοῦ.

Τώρα, ἂν θελήσουμε νά ἐπεκτείνουμε τὸν συλλογισμό, μπορούμε νά ἀποτολμήσουμε —καί ἡ ἀπόχρωση ποὺ δίνει αὐτὴ ἡ λέξη μᾶς χρειάζεται— συσχετισμοὺς ποὺ ἔχουν νά κάνουν μὲ τὴν ἀγορὰ τοῦ βιβλίου, καὶ παραπέρα, μὲ τὴν ἴδια τὴν παραγωγή του.

Στὸ Ἀργοστόλι ὑπῆρχε ζήτηση μυθιστορημάτων. Στὴν Ἀθήνα (καὶ τὴ Σμύρνη, κλπ.) ὑπῆρχαν μυθιστορήματα. Παρὰ τὴν παρουσία προσφορᾶς καὶ ζήτησης λείπει ὁ μεσιανὸς κρίκος, ἡ ἀγορὰ. Δὲν ὑπάρχει —θυμίζω πῶς ὅλες αὐτὲς οἱ σκέψεις ἄρχισαν μὲ τὸ προεισαγωγικό: ἀποτολμήσαμε— τὸ ἐνδιάμεσο δίκτυο. Ὡστόσο ἐμπόριο ὑπάρχει, καὶ προκειμένου νά ἱκανοποιήσει τὴ ζήτηση, στρέφεται πρὸς τὴν ἰταλικὴ παραγωγή.

Ἄλλοι λοιπὸν βρισκόταν τὸ πρόβλημα. Στὴν ἀρχὴ τῆς ἀλυσίδας, στήν Ἀθήνα. Ἡ βιβλιοπαραγωγή (στήν Ἀθήνα, καὶ γενικότερα στὴ βαλκανικὴ) δὲν εἶχε ἀκόμα φτάσει στὸ στάδιο ποὺ θὰ τῆς ἐπέτρεπε νά προσφέρει τὸ προϊόν της καὶ στήν ἐλεύθερη ἀγορὰ. Ὁ ἐκδότης τύπωνε γιὰ ἓνα περιορισμένο κοινό, τὸ ὁποῖο μὲ τὴ σειρά του ἀσκοῦσε τὴν ἀγοραστικὴ του πίεση ἄμεσα. Ἡ ἐπιχείρηση δὲν εἶχε τὴν ἀπαιτούμενη ὑποδομὴ —κι ἐδῶ δὲν πρέπει νά περιοριστοῦμε στὰ τεχνικὰ μέσα μόνο, παρὰ νά θεωρήσουμε ὡς ὑποδομὴ ἓνα πλέγμα σχέσεων, ὅπου καὶ ἡ ἰδεολογία ἔχει κάποιο ρόλο— ὥστε νά διοχετεύσει τὸ ἐμπόρευσμά της σὲ ἄλλους ἀπὸ τοὺς παραδοσιακοὺς της ἀγοραστές· οὐσιαστικά δούλεψε ἐνόψει κάποιας ἄτυπης παραγγελίας. Ἔτσι λοιπὸν ἦταν εὐκολότερο γιὰ τὸν ἔμπορο τοῦ Ἀργοστολίου νά προμηθευτεῖ ἓνα ἰταλικὸ μυθιστόρημα, ἀκριβῶς γιατί ἡ ἰταλικὴ παραγωγή εἶχε ἀνοίγματα πρὸς τὴν ἐλεύθερη ἀγορὰ.

(Ἡ δεύτερη παραπομπὴ αὐτοῦ τοῦ σημειώματος γίνεται, φυσικά, στήν ἀνακοίνωση τοῦ Β. Π. Παναγιωτόπουλου στὸ Β' διεθνὲς συμπόσιο ἱστορίας τοῦ Κέντρου Νοελληνικῶν Ἑρευνῶν, Σεπτέμβριος 1983, ποὺ εἶχε τίτλο : «Βιοτεχνία, ὁργάνωση τῆς ἐργασίας, καὶ ἀγορὰ στὰ Βαλκάνια, 15ος-19ος αἰώνας»).

ΑΛΕΞΗΣ ΠΟΛΙΤΗΣ